

27.8.2020

Kansallinen rikksentorjuntakilpailu 2020 – Raadin päätös

Kilpailun teema ja tausta

Rikksentorjuntaneuvosto järjesti kansallisen rikksentorjuntakilpailun, jonka voittaja edustaa Suomea vuoden 2020 Euroopan rikksentorjuntakilpailussa (ECPA). Kilpailun teema tuli EU:n puheenjohtajamaa Saksalta ja oli valtakulttuurin ulkopuolella tai sen reunamalla elävien perheiden, sukujen tai näiden tyyppisten ryhmittymien tekemän järjestäytyneen rikollisuuden ehkäiseminen. Saksan [kilpailukutsussa Euroopan rikksentorjuntaverkoston \(EUCPN\) sivustolla](#) täsmennettiin teemaa ja sen taustoja.

Suomen kansallisessa kilpailukutsussa haettiin Saksan ehdottamaan teemaan sopivia hankkeita, joissa tavoitteena on perheiden, sukujen tai näiden tyyppisten ryhmittymien tekemän järjestäytyneen rikollisuuden ehkäiseminen. Ryhmillä saattaa olla etnistä tai kulttuurista taustaa ja tyyppillistä on, että ryhmän tulot tulevat monen tyyppisestä rikollisesta toiminnasta ja toiminta on järjestäytyntä. Kilpailuun etsittiin hankkeita, joissa voidaan käyttää erilaisia rikksentorjunnan menetelmiä. Hanke voi olla kohderyhmälle suunnattua, hyvin varhaisessa vaiheessa tehtävää ehkäisevää työtä tai nuorten rikosuran katkaisemiseen tähtäävää toimintaa. Hanke voi olla myös poliisin, syyttäjän, tuomioistuimen, tullin ja veroviranomaisten yhteistyötä hallinnollisen rikksentorjunnan keinojen toteuttamiseksi. Kilpailuun voidaan ehdottaa myös hankkeita, joissa toteutetaan järjestäytyneestä rikollisuudesta irrottautumista tukevaa Exit-tyyppistä toimintaa tai hankkeita, joilla pyritään vaikuttamaan kohderyhmään kuuluviin naisiin, jotka vastaavat lasten kasvatuksesta ja saattavat olla painostuksen kohteena. Kilpailun teemaa rajattiin siten, että se ei koske perheen sisällä tai lähisuh-teissa tapahtuvaa väkivaltaa.

Kansalliseen rikksentorjuntakilpailuun ilmoittautui määräaikaan 21.8.2020 mennessä kaksi ehdokasta; Ehjä perhe -toiminnan perheleiritoiminta (Kriminaalihuollon tukisäätiö) sekä keskusrikospoliisin ja Helsinki Mission Aggredi-hankkeen yhteistyössä toteuttama EXIT-toiminta.

Kilpailun raati ja arviointikriteerit

Rikksentorjuntaneuvosto asetti 14.5.2020 pidetyssä kokouksessaan kilpailulle kuusihenkisen raadin. Raadin puheenjohtajana toimi kehittämisneuvos Aarne Kinnunen (OM) ja jäseninä poliisitarkastaja Måns Enqvist (Poliisihallitus), kehittämisspäällikkö Maarit Suomela (Kriminaalihuollon tukisäätiö) ja erityisasiantuntijat Mika Junninen, Heidi Lind ja Saija Sambou oikeusministeriöstä. Raadin sihteereinä toimivat Sambou ja Lind. Raati arvioi kilpailuehdokkaat kokouksessaan 27.8.2020. Neuvoston päätöksen mukaan hankkeiden arviointiin voi osallistua, vaikka olisi estynyt arvioimaan yksittäistä kilpailuhanketta. Maarit Suomela osallistui raadin arviointikokoukseen, mutta ei arvioinut Kriminaalihuollon tukisäätiön hanketta, koska työskenteli kilpailun aikana samassa organisaatiossa.

Kansallisen rikosentorjuntakilpailun voittajahanke edustaa Suomea Euroopan rikosentorjuntakilpailussa. Suomen kansallisessa kilpailussa raati sovelsi samoja kriteereitä kuin Euroopan rikosentorjuntakilpailussa. Raati arvioi ehdokkaat erityisesti seuraavien kriteerien perusteella: ¹⁾ Hankkeen tulee keskittyä rikollisuuden tai rikollisuuden pelon torjuntaan nimetyn teeman puitteissa. Lisäksi ²⁾ hankkeen olisi hyvä olla dokumentoidusti tuloksellinen, sen tulisi ³⁾ perustua yhteistyöhön ja ⁴⁾ olla toistettavissa muissa jäsenmaissa sekä ⁵⁾ olla innovatiivinen.

Hankkeet

Ehjä perhe -hankkeen perheleiritoiminta

Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä perhe -toiminta tukee rangaistukseen tuomittuja ja heidän läheisiään. Toiminta tekee parisuhde- ja perhetyötä asiakasvastaanoilla, järjestää vankeuden aikaisia perhe- ja parisuhdeleirejä sekä vartaistukiryhmiä lapsille sekä vankien vanhemmille. Hanke osallistuu kansalliseen rikosentorjuntakilpailuun erityisesti perheleirien osalta. Ehjä perhe -toiminnan perheleiritoiminta on tarkoitettu vankeusrangaistusta suorittaville ja heidän perheilleen. Leirit ovat vanhemmuus- tai parisuhdeteemaisia ja ovat sisällöltään intensiivistä perhe- ja parisuhdetyötä. Perheleiritoiminnan tavoitteena on tarjota vangeille ja heidän perheenjäsenilleen ammattiapua pari- ja perhesuhteiden hoitoon, tarjota vertaistukea samassa elämäntilanteessa olevien kanssa sekä antaa perheille mahdollisuus yhteiseen aikaan ja läheisyyteen, jotta perhesiteet vahvistuisivat. Perheleiritoiminnassa tavoitteena on kohdata rikokseen tuomitun kaikkia perheenjäseniä ja tarjota tukea heidän tarpeidensa mukaisesti. Toiminnan avulla hanke pyrkii tukemaan irrottautumista järjestäytyneestä rikollisuudesta ja jengielämästä sekä ylisukupolvisen rikollisuuden katkaisemiseen ja uusintarikollisuuden vähentämiseen. Englannissa tehdyn tutkimuksen mukaan läheissuhteiden ylläpitäminen vähentää uusintarikollisuutta 39 % (Farmer, 2017).

Tuomion syy tai pituus ei määrittele onko vankeusrangaistusta suorittavan mahdollista osallistua leirille. Perheleireille osallistuvien vankien valinnoissa huomioidaan rangaistusajan suunnitelmassa olevat tavoitteet, perhekuntoutuksen tarve sekä motivoituneisuus työskentelyyn. Leiriaikaisesta valvonnasta vastaa Rikosseuraamuslaitos (sähköinen jalkapantaseuranta, tukipartion tai vankiloiden vartijoiden käynnit leiriviikon aikana) ja osallistuminen leirille kirjataan rangaistusajan suunnitelmaan.

1) Hankkeen tulee *keskittyä rikollisuuden tai rikollisuuden pelon torjuntaan nimetyn teeman puitteissa*

Raadin mielestä hanke sopii kilpailun teemaan, koska perheleirien tarkoituksena on tukea vangin ja perheen välisten suhteiden hoitamista, harjoitella vanhemmuuden rooleja ja tätä kautta tukea perheen ja perheyhteisön kykyä irtautua rikoksista. Perheleireillä pyritään perheyhteisön dynamiikan muuttamiseen ja perheen hyvinvoinnin lisäämiseen. Se vähentää tätä kautta myös lasten riskiä omaksua rikolliseen elämäntapaan kuuluvaa rikollista käyttäytymistä eli se sopii kilpailun viitekehukseen, vaikka ei pelkästään kohdistu henkilöihin, joiden taustalla olisi perheiden tai sukujen tekemää järjestäytynyttä rikollisuutta. Hanke edistää vangin ja perheen vuorovaikutusta ja soveltaa lähestymistapaa, jossa läheissuhteiden merkitys rikollisuuden ehkäisyssä on todettu aikaisimmilla tutkimuksilla.

2) Hankkeen tulee olla *dokumentoidusti tuloksellinen*

Hankkeesta on tehty kaksi seurantaa. Perheleireistä tehty selvitys (Alanen & Sassi 2019) dokumentoi osallistujien havaintoja ja kokemuksia siitä, millaisia vaikutuksia perheleireillä on ollut osallistujien arjessa vielä leirien päättymisen jälkeenkin ja miten toiminnan ns. ”kiinnipitävä työote” toteutuu. Leirien vaikuttavuusselvi-

tyksen vastaajat olivat vankien puolisoita (N=16), ja selvitys tehtiin vuoden 2018 leireille osallistuneille. Enimmillään leiristä oli kulunut yksi vuosi ja viisi kuukautta ja vähimmillään kolme kuukautta. Vastauksista ei voi päätellä, kuinka kauan leiristä oli kulunut kyselyä tehdessä.

Selvitykseen osallistuneiden palautteet ovat olleet hyvin positiivisia. Osallistujat saivat työkaluja ongelmien työstämiseen ja hyvää starttia keskustelulle. Suhteet vanhemman ja lapsen välillä syventyivät ja parisuhde parantui. Parisuhdekeskusteluja työntekijän kanssa toivotaan palautteissa jonkin verran lisää. Vastaajat kuvasivat isien oppineen vanhemmuuden taitoja leirillä sekä ottamaan vastuuta lapsista. Leireillä on ollut suuri merkitys vanhemman ja lapsen välisen arjen suhteen syntymisessä ja vahvistumisessa. Selvityksen perusteella Kriminaalihuollon tukisäätiön järjestämällä perheleireillä on ollut paljon tukea ja positiivista vaikutusta vankeusrangaistusta suorittavien perhetilanteisiin ja perhesuhteiden hoitoon välittömästi leiriaikana sekä vielä pitkän ajan leirien jälkeenkin.

Selvityksen tulokset ovat yhteneväisiä Pajun (2017) tutkimuksen kanssa, jossa selvitettiin osallistujien kokemuksia kahdesta vuonna 2016 pidetystä perheleiristä. Tulosten mukaan leirit olivat onnistuneet hyvin ja olleen positiivisia kokemuksia osallistujille. Leiriläisten kertoman perusteella leireistä on paljon iloa ja hyötyä omaisille ja olisi vaikea nähdä, miten ne ainakaan haittaisivat vankien tuomionjälkeistä rikoksetonta elämää. Haastatteluiden perusteella on mahdotonta arvioida, miten suuri on se joukko, joka leireistä hyötyisi. Osallistujille tehdyt vaikuttavuustutkimukset antoivat positiivisen kuvan toiminnasta.

KRITS arvioi perheleiritoimintaa ja sen vaikuttavuutta säännöllisesti. Arviointia kerätään asiakkailta ja työntekijöiltä kirjallisesti sekä suusanallisesti. Jokaisen leirin alussa osallistujat kirjaavat omat tavoitteensa leiriviikolle ja lopussa arvioi niiden toteutumista. Tavoitteet ovat hyvin yksilöllisiä, osallistujan omista sen hetkisistä tarpeista lähtöisin olevia. Myös lapset arvioivat leiriä ja lasten palaute leireiltä on kerätty erikseen. Leirin lopussa jokainen leirille osallistunut sekä asiakas että työntekijä antavat leiristä kokonaispalautteen, jossa he arvioivat leirin toteutusta sekä vaikutusta asiakkaille. Raati toteaa, että vaikka Ehjä perhe -toiminnassa on kiinnitetty huomiota arviointiin, ei pienellä osallistujamäärällä (N=16) ole kuitenkaan pystytty osoittamaan perheleirien vaikuttavuutta uusintarikollisuuden ehkäisemisessä.

3) Hankkeen tulisi perustua *yhteistyöhön*

Pääkumppaneina ovat Rikosseuraamuslaitos (vankien valinta) ja KRITS. Yhteistyö ja roolit näyttävät hankemuksen perusteella selkeiltä. Rise selvittää turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä ja KRITS toteuttaa ohjelman. Perheleirien toteutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on hyödynnetty myös muita järjestötoimijoita, kuten Kalliolan Setlementtiä ja väkivaltatyötä tekevää ja Oulussa toimivaa Via Vis -hanketta sekä hyödynnetty vihanhallinta ohjelmia sekä parisuhdetyöskentelyä Enneagrammi-menetelmän avulla.

4) Hankkeen tulisi olla *toistettavissa muissa jäsenmaissa*

Hankkeen toistettavuutta lisää dokumentoitu tieto siitä, miten työtä hankkeessa tehdään ja miten prosessi etenee. Turvallisuuden arviointiin liittyvistä kysymyksistä päättää Rise ja vankila, mutta päätöksenteossa huomioidaan myös rangaistusajansuunnitelma, kuntoutustarve ja vangin motivaatio. Raati arvosti sitä, että perheleireillä käytettyjä työmenetelmiä ja ohjelmia on hakemuksessa nimetty ja kirjoitettu auki, ja se voi edistää hankkeen siirtoa muihin maihin. Vaikka vastaavia toimijoita ja vastaavia rakenteita saattaa olla muissakin maissa, niin hakemuksessa rikosseuraamuslaitoksen ja järjestöjen välinen yhteistyö näyttää toimivan hyvin.

5) Hankkeen tulee olla *innovatiivinen*

Perheyhteisön dynamiikan muuttaminen, perheen hyvinvoinnin lisääminen ja vanhemmuuden taitojen vahvistaminen ovat raadin mielestä hyvin keskeistä kilpailun teeman puitteissa. Innovatiiviseksi raati arvioi myös

sen, että perheenjäsenille annetaan vankeusaikanakin mahdollisuus dialogiin ja keskusteluun ja vankeustilanteessa luodaan mahdollisuus luoda muutoksen siemeniä yhdessä perheen kanssa. Hanke on mahdollisuus perheelle muuttaa rikolliseen elämäntapaan nojautunutta arkea ja irrottautua myös perheiden, sukujen ja niiden tyyppisten ryhmittymisen tekemästä rikollisuudesta.

EXIT-toiminta: Keskusrikospoliisin ja Helsinki Mission/Aggredin yhteistyöhanke

Keskusrikospoliisi johtaman valtakunnallisen Exit-toiminnan tarkoituksena on auttaa henkilöitä irtaantumaan järjestäytyneistä rikollisryhmistä tai niiden vaikutuspiiristä sekä väkivaltaisista ääriliikkeistä tai ideologiasta sekä niiden vaikutuspiiristä.

Hankkeen päätavoitteena on Exit-toiminnan toteuttaminen valtakunnallisesti ja myös väkivaltarikollisuuden vähentäminen viranomaisten ja järjestöjen yhteistoiminnan kautta. Työtä tehdään koko valtakunnan alueella Keskusrikospoliisin, poliisilaitosten sekä järjestökentän tuella. Helsinki Mission Aggredi on Keskusrikospoliisin sopimuskumppani ja vastaa Exit-toimintaan liittyvästä psykososiaalisesta tuesta. Exit-toiminta ei ole valmiiksi määritelty palvelupaketti, koska toiminta räätälöidään aina asiakaslähtöisesti. Toiminnan keskeisenä pyrkimyksenä on pitää objektiivinen auttamistulokulma. Exit-toiminnassa ei käsitellä rikoksia, vaan siinä säilytetään aito auttamislähtöisyys, jolla suojellaan Exit-asiakkaita heihin kohdistuvalta painostukselta tai väkivallalta.

Yhteistyö järjestötoimijoiden kanssa on uusi lähestymistapa vakavan rikollisuuden torjunnassa. Exit-toiminta perustuu asiakkaan sekä KRP:n väliseen luottamukseen. Toiminta voidaan keskeyttää molempien osapuolten toimesta ilman seuraamuksia, mikäli luottamus menetetään. Mikäli prosessi KRP:n kanssa päättyy, voi asiakkuus jatkua Aggredissa edelleen. Aggredin toimipisteet sijaitsevat Helsingissä, Kuopiossa, Turussa, Porissa ja Tampereella.

1) Hankkeen tulee keskittyä rikollisuuden tai rikollisuuden pelon torjuntaan nimetyn teeman puitteissa

Raadin mielestä EXIT-hanke tekee tärkeää ja Suomessa ainutlaatuisia, järjestäytyneestä rikollisuudesta irtautumista tukevaa työtä ja tarjoaa järjestäytyneestä rikollisuudesta irrottautumista harkitsevalle henkilölle mahdollisuuden päästä pois uralta. EXIT:ssä tehty työ on rikosten ehkäisemistä, mutta raati jäi kuitenkin kaipaamaan, että hakemuksessa olisi avattu, miten EXIT-toiminnassa tai sen asiakasvalinnoissa otetaan huomioon kilpailun kohderyhmä perheiden ja sukujen tekemän järjestäytyneen rikollisuuden ehkäisemisen. Kytkeä kilpailun teemaan jää tältä osin väljäksi, vaikka jengeissä tai radikalisoituneissa ryhmissä voi olla jäseniä samasta perheestä ja suvusta. (Yksittäisenkin henkilön irtautuminen rikollisesta toiminnasta toki parantaa koko perheen tilannetta.)

2) hankkeen tulisi olla dokumentoidusti tuloksellinen

EXIT-hankkeesta ja asiakkaiden kokemuksista tehdään seuranta ja väliarviota, mutta kaikki sitä koskeva tieto on salaista. Kilpailuhakemuksessa kuvataan Aggredissa käytössä olevaa arviointimenetelmää, jolla mitataan toiminnan vaikutuksia asiakkaan elämään. Arviointi toteutetaan samalla tavalla jokaisessa kaupungissa. Hakkeessa mitataan irtautujien sekä heidän lähipiirinsä elämänlaadun kehitystä, kokemusta siitä kuinka hyvin he kontrolloivat omaa elämäänsä, yksinäisyyden tunnetta ja sen kehitystä. Elämänlaatu, kontrolli omasta elämästä ja yksinäisyys korreloivat suoraan sitä missä kohtaa irtautuja omassa irtautumisprosessissaan sillä hetkellä on ja miten mitattavat asiat ovat prosessin aikana muuttuneet. Asiakkaille tehdään alkutilannearvio ja väliarviot toistetaan aina 8-9 tapaamisen jälkeen, jolloin asiakkaan kehitystä voidaan tarkastella prosessin aikana.

EXIT-hankkeesta itsestään ei ole tehty tutkimusta, vaan hakemuksessa mainitut tutkimukset on tehty Aggredi-toiminnasta, jota hyödynnetään EXIT-hankkeessa. Raati oli käynyt läpi tutkimukset, ja niiden mukaan toiminnasta poispuodonneita on melko suuri osa, ja he uusivat rikoksia. Tutkimukset eivät käsittele hakemuksen kohteena olevaa yhteistyöhanketta. Raati totesi, että on ymmärrettävää, että keskusrikospoliisin keräämä tieto asiakkaista on arkaluonteista ja se vaikeuttaa arviointia ja tulosten julkaisemista. ECPA-kilpailussa on kuitenkin tärkeä voida esittää lukuja hankkeessa mukana olleista, keskeyttäneistä ja heidän kokemuksistaan tai vaikuttavuudesta edes karkeasti. Tietojen puuttuminen hankaloittaa tuloksellisuuden arviointia. Tästä syystä EXIT-hanketta olisi vaikea lähettää kilpailuun tai esittää voittajahankkeeksi.

3) Hankkeen tulisi *perustua yhteistyöhön*

EXIT-hankkeessa on kaksi pääkumppania poliisi ja järjestötoimija, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä. Mukana on myös rikosseuraamuslaitoksen EXIT-työ. Keskusrikospoliisi ohjaa irtautujan sekä tämän lähipiiriä Aggrediin, mikäli sille katsotaan tarvetta. Keskusrikospoliisi sopii ja pohjustaa asian ensin Aggredin kanssa. HelsinkiMissio / Aggredi Helsinki vastaa Exit-järjestöpuolen koordinoinnin ja kehittämisestä ja hoidollisesta asiakastyöstä. Hankkeessa mukana myös muita järjestötoimijoita (Setlementti Puijola, Varsinais-suomen ja Porin Sininauha, Tampereen Ensi- ja Turvakoti) jotka toteuttavat hoidollista asiakastyötä eri puolilla Suomea ja antavat asiantuntemusta toimintaan. Hankkeen suunnitteluvaiheessa on hyödynnetty kumppanuuksia mm. Pohjoismaista.

4) Hankkeen tulisi *olla toistettavissa muissa jäsenmaissa*

Raati totesi, että hankkeen toistettavuutta vaikeuttaa se, ettei asiakastyön sisältöä eikä käytössä olevia työmenetelmiä ole kuvattu - prosessikuvaus ja toiminnan kuvaus puuttuvat hakemuksesta. Toistettavuuden arviointia varten olisi ollut hyvä tietää työmenetelmistä ja hankkeessa käytetyistä ohjelmista yksityiskohtaisemmin. Jatkossa niitä kannattaisi kirjata auki, jos käytössä esimerkiksi on joitain systemaattisia ohjelmia, sillä tämä mahdollistaisi vaikuttavuuden arviointia. Vaikka rakenteet olisikin, niin siirrettävyyttä vaikeuttaa, kun ei ole manuaalia eikä strukturoitua menetelmää ja mallinnettavuus on hyvin hankalaa.

5) Hankkeen tulee olla *innovatiivinen*

Hanke on ainoa ja erittäin kiinnostava toimintamuoto Suomessa, mutta ei välttämättä innovatiivinen Euroopassa, sillä vastaavantyyppisiä on toteutettu muualla Euroopassa ja tähänkin mallia otettu suunnitteluvaiheessa oppia muualta. Raati kuitenkin arvioi, että Suomessa hankkeessa on innovatiivista poliisin ja järjestön tekemä yhteistyö ja se, että asiakkaalle pyritään järjestämään palvelut yhdeltä luukulta (kokonaisvaltainen arviointi, päätöksenteko ja hoito). Raati piti innovatiivisena ratkaisua, jossa psykososiaalisen tuen pääjärjestäjä on järjestö, joka pystyy hoitamaan asiakkuuksia kokonaisvaltaisesti yhden luukun periaatteella, paikasta riippumatta sekä edustaa asiakkaalle puolueettomuutta ja hallitsee rikollisuuteen sekä ääri-ilmiöihin liittyvän toimintaympäristön tuntemuksen.

Raadin päätös

Raati piti EXIT- toimintamallia ansiokkaana ja innovatiivisena toimintamallina, jota oli tarkoitus levittää valtakunnallisesti. Näiltä osin se on saavuttanut tavoitteensa, mutta kilpailun teema oli kuitenkin perheiden ja sukujen tekemän järjestäytyneen rikollisuuden ehkäiseminen. Tältä osin hankkeen työmuotojen ja hankkeessa käytettyjen ohjelmien kuvaus jäi hakemuksessa vajaaksi ja se vaikeuttaa hankkeen siirrettävyyden ja toiminnan vaikutusten arviointia. Kilpailuhankkeessa pitäisi raadin mielestä olla mahdollista kertoa tuloksista ja asiakasmäärästä. Raati katsoi yksimielisesti, että näiltä osin jäi avoimeksi olennaista puuttuvaa tietoa, mitä kilpailuhankkeelta kannattaisi odottaa.

Kilpailun raati päätti esittää Kriminaalihuollon tukisäätiön Perheleiritoimintaa Suomen kansallisen kilpailun voittajaksi ja ehdokkaaksi ECPA-kilpailuun. Perheleirimallia pidettiin selkeämmin dokumentoituna, sen käyttämiä työmenetelmiä ja ohjelmia oli hakemuksessa lueteltu ja ne lisäävät toimintamallin toistettavuutta ja avaavat prosessia. Raati piti innovatiivisena myös sen kokonaisvaltaista otetta. Perheyhteisön dynamiikan muuttaminen, perheen hyvinvoinnin lisääminen, koko perheen ja vankilassa olevan perheenjäsenen vuorovaikutuksen ja vanhemmuuden taitojen ja vanhemman roolin vahvistaminen ovat raadin mielestä hyvin keskeistä kilpailun teeman kannalta, ja hankkeessa on hyödynnetty aikaisemmin vaikuttavaksi todettuja menetelmiä, joilla vaikutetaan rikoksista irrottautumiseen.